

*Dr Vladislava Milić**

POSTUPAK ODMERAVANJA VISINE NAKNADE ŠTETE I NAKNADA ŠTETE

Naknada prouzrokovane štete predstavlja jedno od osnovnih načela moderne pravne civilizacije i izraz društvene svesti o odgovornosti za posledice radnji koje pogađaju materijalnu ili nematerijalnu imovinu. Cilj ovog instituta jeste uspostavljanje pravne i prirodne ravnoteže kroz reparaciju materijalne i satisfakciju nematerijalne štete. Međutim, procena visine naknade, naročito kod nematerijalne štete, predstavlja složen pravni i faktički problem zbog nepostojanja materijalnog izraza ličnih dobara i nedovoljnih zakonskih kriterijuma za odmeravanje visine naknade. Posebne poteškoće proizlaze pre svega iz činjenice da lična dobra nemaju svoj materijalni izraz, pa nije jednostavno utvrditi razmere njihove povrede, a time ni visinu naknade tako nastale štete. Član 200 Zakona o obligacionim odnosima postavlja osnovne kriterijume za pravično obeštećenje, ali oni sami po sebi nisu dovoljni za sveobuhvatnu procenu. U praksi se ovi kriterijumi dopunjuju faktičkim parametrima, kao što su veštačenja sudskih veštaka, primena sudskih „skala“ za procenu visine štete i iskazi oštećenih lica. Kumulativnom primenom pravnih i faktičkih kriterijuma postiže se pravično obeštećenje koje ne dovodi do neosnovanog obogaćivanja oštećenog niti do prekomernog osiromašenja štetnika. Na taj način omogućava se celovita naknada štete u skladu sa temeljnim načelima odštetnog prava – pravičnost i integralna kompenzacija, uz usklađivanje zakonskih i faktičkih elemenata u postupku odlučivanja.

Ključne reči: *Naknada štete. – Osnovni zakonski kriterijumi. – Dopunski kriterijumi. – Načelo pravičnog obeštećenja. – Načelo integralne naknade štete.*

* Autorka je doktor pravnih nauka i sudija Trećeg osnovnog suda u Beogradu, vlatkamilic@yahoo.com (Republika Srbija).

1. UVODNE NAPOMENE

Naknada štete je jedan od osnovnih pojmova odštetnog prava i ima višestruku pravnu funkciju. Najpre prema domaćem Zakonu o obligacionim odnosima¹, u članu 1 definisani su izvori obligacija, te je tako propisano da obligacioni odnosi mogu da nastanu, između ostalog, i iz prouzrokovanja štete. Samo prouzrokovanje štete nije *per se* izvor obligacija, jer ono predstavlja samo činjenični događaj, već je pored toga neophodno i da se zakonom propiše obaveza naknade štete u slučaju njenog činjenja i tek tada će nastati obligacioni odnos između štetnika koji je obavezan da štetu naknadi i oštećenog koji je ovlašćen na podnošenje pravozaštitnog zahteva tražeći naknadu zbog povrede ili ugrožavanja svog subjektivnog prava ili na zakonu zasnovanog interesa. Međutim, pre svega toga je potrebno da se zakonom propiše opšta ili generalna dužnost suzdržavanja od prouzrokovanja štete, odnosno da postoji opšta zabrana prouzrokovanja štete. Ovaj princip je danas moderno pravno civilizacijska tekovina, ali je ponikao u rimskom pravu iz principa nikom ne naškoditi ili *neminem laedere*. Kršenjem te dužnosti i propisane zabrane čini se građansko pravni delikt koji podrazumeva vid protivpravnog postupanja čija je posledica sankcija u vidu obaveze naknade štete.

Dakle, nije dovoljno da postoji samo činjenično stanje nastanka štete, već je neophodno osim postupka utvrđivanja prouzrokovanja štete i njenog postojanja, sprovesti i postupak određivanja štetnika, zatim odgovornog lica i na kraju obavezati odgovorno lice da štetu naknadi, nakon prethodnog odmeravanja visine naknade. Pravno posmatrano taj postupak se svodi na ispitivanje povrede pravnih normi, odnosno utvrđivanja da li se u konkretnom slučaju štetnik oglušio o zabranu prouzrokovanja štete, (što je ništa drugo do ispitivanje postojanja građansko pravnih delikta), a ukoliko jeste, onda da li je on lično dužan da tu štetu naknadi ili će to učiniti drugo lice, uz prethodno utvrđivanje visine štete kao opsega njegovog štetnog događaja prevashodno u posledičnom smislu i na kraju odmeravanja visine naknada pričinjene štete. Najčešće između štetnika i odgovornog lica postoji podudarnost, odnosno redovno će biti slučaj da je lice koje je načinilo štetu obavezno i da je naknadi, ali u određenim slučajevima koje zakon propisuje dolazi do razdvajanja pojmova štetnika i odgovornog lica, te obaveza

1 Zakon o obligacionim odnosima – ZOO, *Službeni list SFRJ*, br. 29/78.

naknade štete nije na licu koje je prouzrokovalo štetu, već najčešće na licu koje vrši nadzor nad štetnikom.

Otuda sam institut naknade štete kao što je rečeno ima vešestruku, a prvenstveno veoma bitnu funkciju, pre svega izvora obligacija, ukoliko ga dakle posmatramo udruženo i neodvojivo sa prouzrokovanjem štete, ali i sredstva zaštite subjektivnih građanskih prava i interesa oštećenih u slučaju njihovog vređanja, a takvu zaštitnu funkciju ostvaruje putem propisivanja zabrane prouzrokovanja štete i dužnosti njenog nadoknađivanja.

Stoga, pored navedenih funkcija, naknada štete ima još jednu veoma važnu ulogu u domaćem pozitivnom pravu, koja se sastoji u činjenici da obaveza naknade štete predstavlja u stvari građansko pravnu sankciju koja se izvršava na imovini štetnika kao jedan vid kazne za učinjeni delikt, ali ne kazne u smislu krivičnog prava, budući da je svrha krivično pravnih sankcija da pogode ličnost učinioca. Upravo je u obavezi naknade štete iz štetnikove imovine i njegovog privatnog fonda suštinska razlika između građansko pravnih i krivično pravnih sankcija, obzirom da prve imaju restitutivnu funkciju, tako što im je cilj restitucija ili dovođenje oštećenikove imovine u predštetno stanje, kada govorimo o materijalnoj šteti, kao i pružanje satisfakcije, odnosno zadovoljštine u slučaju novčane naknade nematerijalne štete kao kompenzacije za nastali gubitak, dok ove druge imaju retributivne elemente jer predstavljaju kaznu za učinjeno zlo i pogađaju pre svega ličnost učinioca krivičnog dela. Drugim rečima, obaveza naknade štete kao građansko pravna sankcija kod materijalne štete uvek ima za cilj restituciju, odnosno vraćanje oštećenikove imovine u predštetno stanje, dakle u ono stanje u kome se nalazila imovina oštećenog pre prouzrokovanja štete, kao i pružanje satisfakcije dosuđivanjem novčanog iznosa koji oštećenom treba da omogući zadovoljenje i da kompenzuje povređeno dobro u štetnom događaju, ukoliko je reč o nematerijalnoj šteti nastaloj povredom ličnih dobara oštećenog.

U tom smislu naknada štete, bar kada je primarno reč o materijalnoj šteti podrazumeva, slobodni smo da kažemo, jedan vremenoplov *sui generis* jer vraća kazaljke vremena na stanje oštećenikove imovine u trenutak koji je neposredno prethodio šteti. Taj trenutak se zatim poredi sa trenutkom nastalim u momentu i nakon prouzrokovanja štete, kada se utvrđuju razmere štetnog događaja i nakon toga vrši komparacija između predštetnog stanja i onog nastalog kao posledica štetnog

događaja i postiže se „popravljanje“, odnosno reparacija oštećenikove materijalne imovine putem naknade preko koje bi trebalo da se dođe do restitucije, odnosno vaspostavljanja predštetnog stanja.

U širem smislu, pored toga, institut naknade štete ima i zaštitnu funkciju imovine oštećenog i kao i uopšte njegovih ličnih dobara, bilo da je povreda izazvana štetnom radnjom nastupila u materijalnoj sferi oštećenog, vredajući njegovu materijalnu imovinu ili u sferi prava ličnosti, povređujući njegovu moralnu imovinu. Danas, u domaćem pravnom sistemu, naknada štete se dosuđuje najčešće u novcu, bilo da se radi o materijalnoj ili nematerijalnoj šteti, iako u početku, naročito u zakonodavstvima socijalističkih zemalja nije bio prihvaćen stav o novčanoj naknadi u slučaju nematerijalne štete čemu su se suprotstavljali brojni moralni argumenti isticali od strane socijalističkih teoretičara.

Na ovom mestu, upravo sa dosuđivanjem novčane naknade štete postavlja se i pitanje načina, odnosno postupka odmeravanje visine naknade, parametara i kriterijuma koji služe prilikom njene procene, što nagoveštava aktuelnu problematiku koja je predmet ovog napisa, a u vezi sa institutom naknade štete. Međutim, sam postupak odmeravanja visine naknade štete nalazi se na koncu, odnosno nakon drugih faza tog postupka počev od utvrđivanja faktičkog čina postojanja štetnog događaja, te ispitivanja oglušenja o zabranu prouzrokovanja štete, zatim obaveze naknade štete, te i procene visine štete koja je u korelativnoj vezi sa visinom naknade.

2. SUDSKI POSTUPAK ODMERAVANJA VISINE NAKNADE ŠTETE U PRAVU REPUBLIKE SRBIJE

U pravu republike Srbije postoje dva načina naknade nematerijalne štete i oba su zakonski definisana, te tako naknada nematerijalne štete može da bude nenovčana i novčana. Prvi način je definisan članom 199 Zakona o obligacionim odnosima, kojim je eksplicitno propisano da se naknada nematerijalne štete može postići objavljivanjem presude ili ispravke i tada predstavlja satisfakciju zbog povređenog ličnog dobra, što dakle predstavlja nenovčanu naknadu. Drugi način naknade nematerijalne štete određen je narednim članom 200 Zakona o obligacionim odnosima i on se ogleda u isplati izvesnog novčanog iznosa koji takođe treba da predstavlja satisfakciju za pretrpljene fizičke

i duševne bolove.² Dosuđivanje nenovčane naknade u vidu objavljivanja presude ili ispravke ne izaziva mnogo dilema u teoriji i praksi, te se problematika koncentriše oko relevantnih pitanja u postupku utvrđivanja pravičnog novčanog iznosa obeštećenja kod povrede ličnih dobara zaštićenih instutom nematerijalne štete.

Izlaganje o centralnom delu napisa čini se da je nužno započeti ključnim pitanjem da li se utvrđivanje novčane naknade nematerijalne štete može smatrati činjeničnom zaključkom ili se ono svodi na pitanje primene prava? Na jednoj proširenoj sednici Vrhovnog suda Jugoslavije od 9. 10. 1967. godine doneto je načelno mišljenje br. 5/67 iz kojeg je sledilo da je procena visine novčane naknade nematerijalne štete shodno čl. 212 tada važećeg Zakona o parničnom postupku u stvari činjenični zaključak, ali je nakon tog stava sudska praksa ostala podeljena sve do konačnog stava donetog na zajedničkoj sednici Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda održanoj u Ohridu 17. 5. 1979. godine, gde je dat nedvosmisleni stav da ocena visine novčane naknade nematerijalne štete u biti predstavlja primenu prava jer je svedena na kriterijume iz čl. 200, st. 2 Zakona o obligacionim odnosima.³

Iz navedenog bi sledilo da sudska praksa nije imala jedinstven odgovor i da se on razlikovao pre donošenja saveznog Zakona o obligacionim odnosima, kada je sudska praksa stala na stanovište da je odmeravanje visine novčane naknade nematerijalne štete činjenično pitanje, i nakon donošenja tog zakona, kada je stav bio nedvosmislen da je takvo odmeravanja u biti pravno pitanje jer se svodi na primenu zakonskih kriterijuma. Međutim, odgovor ne može biti isključiv, jer, kao što će dole biti pokazano, primena prava dolazi na kraju postupka odmeravanja visine naknade štete, jer pravna ocena sledi nakon izvedenog dokaznog postupka u kome se utvrđuje činjenična građa od značaja za odlučivanje, da bi se na kraju vršio postupak supsumcije ili podvođenja činjeničnog stanja pod pravnu normu. Drugim rečima, do zakonskih, dakle pravnih kriterijuma, se dolazi na osnovu činjeničnih zaključaka, te tako, čini se, da samo sudsko utvrđivanje visine novčane naknade nematerijalne štete ima dvojaku prirodu, dakle ono je istovremeno i činjenični zaključak i primena prava. Pravo iz zakonskih normi

2 Zdravko M. Petrović, Nataša Mrvić Petrović, *Naknada nematerijalne štete*, Beograd 2012, 97–98.

3 *Ibid.*, 220–221.

oživljava primenom na činjenično stanje i faktički događaj koji inicira na taj način živo pravo u punom njegovom obliku i sjaju. Upravo iz tog razloga tema ovog rada je pre svega praktičnog karaktera, jer je deo iskustva i pravne prakse, a onda je i teorijskog karaktera, budući da činjenice ne mogu bez prava, prema staroj pretorskoj maksimi *da mihi factum, dabo tibi ius*, o čemu će u donjim redovima biti reči.

Međutim, važno je istaći da postupak odmeravanja visine naknade štete nije pravo koje je ekskluzivno rezervisano samo za sud, obzirom da pitanje naknade štete spada i u materiju osiguranja. Ovo stoga što savremeno civilizacijski život i svakodnevna delatnost podrazumevaju upotrebu vozila i uopšte mašina koje generišu abnormalan rizik od nastanka štete i pri brižljivoj upotrebi. Sa povećanim rizikom povezana je i mogućnost od nastupanja štete velikih razmera i obima za koju je gotovo nemoguće da bude nadoknađena iz privatnih fondova štetnika, te se od devetnaestog veka javila potreba za nastankom osiguranja i osiguravajućih društava iz čijih se fondova nadoknađuje šteta. Na taj način, potencijalni štetnici su se osiguravali od rizika nastanka štete i putem redovnih uplata premija osiguranja težište rizika je prešlo na osiguravajuća društva i njihove fondove prethodno formirane od zbira premija uplaćenih od strane njihovih osiguranika. Ovo je omogućilo disperziju rizika i rasteretilo štetnike, a trebalo bi i da je olakšalo postupak naplate štete oštećenima. Međutim, da li je baš uvek tako?

Odgovor na ovo pitanje autorka nudi kao posledicu praktičnog iskustva do kog je došla empirijskim istraživanjem na osnovu analize sudske statistike izražene u sudskom AVP sistemu. Naime, u 80% situacija u vansudskom postupku naknade štete koji se realizuje podnošenjem odštetnog zahteva organizaciji za osiguranje ne nadoknađuje se šteta u potpunosti, te se za ostatak pripadajuće naknade ukazuje potreba za vođenjem parničnog postupka podnošenjem tužbe za naknadu štete sudu. Dakle, kao što je nagovešteno sudski postupak naknade štete započinje podnošenjem tužbe kao pravozaštitnog zahteva sa tvrdnjom tužioca da mu je povređeno određeno materijalno – ekonomsko, ili pak lično – moralno dobro, shodno čemu u tužbi iznosi činjenično stanje koje sadrži opis štetnog događaja u pogledu načina i vremena nastanka, a iz kojeg se može utvrditi odgovorno lice za nastalu štetu. Tvrdnja je redovno potkrepljena odgovarajućim dokazima, nakon čega tužilac petitumom predlaže da sud usvoji njegov tužbeni zahtev, koji je uperen protiv određenog fizičkog ili pravnog lica koje oštećeni sma-

tra odgovornim za štetu i da mu dosudi mu naknadu štete u početno opredeljenim iznosima, najčešće sa pripadajućom kamatom u ostavljenom paricionom roku.

Redovno, kod naknade štete zahtev je pre svega kondemnatordan jer se traži osuda na odgovarajuću činidbu – najčešće plaćanje odgovarajućeg novčanog iznosa, ali međutim kondemnatorni zahtev može i da bude usmeren u pravcu objave izreke presude, što će najčešće biti slučaj kod medijskih sporova, gde su tuženi neretko solidarno, izdavač, odgovorni urednik i novinar povodom objave leziono sposobne informacije koja vređa čast i ugled oštećenog ili je jednostavno neistinita ili pak sadrži uopšte difamatorne sudove. Pored činjenja, može se tražiti i zabrana nekog ponašanja, što će na primer redovno biti slučaj takođe kod medijskih sporova kada se na može tražiti zabrana ponovnog objavljivanja leziono sposobne informacije. Doduše, zahtevi za objavom izreke presude i zabranom ponovnog objavljivanja su sekundarni zahtevi koji su najčešće formulisani pored odštetnog zahteva.

Nakon prijema tužbe i ocene njene urednosti, sud sprovodi dokazni postupak naknade bilo materijalne ili nematerijalne štete zavisno od toga šta je tužbenim zahtevom traženo. Pre svega, sud utvrđuje faktičko postojanje štetnog događaja u smislu vremena i mesta njegovog nastanka, okolnosti i načina prouzrokovanja štete, ali primarno sud utvrđuje postojanje građansko pravnog delikta. Građansko pravni delikti su različiti vidovi protivpravnog postupanja koji uvek podrazumevaju isto – kršenje pravnih normi ili obavezujućih pravila ponašanja. To u domenu odštetnog prava nije ništa drugo do kršenje zabrane prouzrokovanja štete, što sa sobom povlači obavezu njene naknade. U tom smislu, sud uvek pred sobom treba da ima u vidu isti cilj, a to je otklanjanje štetne posledice koja se može otkloniti tako što će se oštećenom dati materijalno dobro ili za njega nešto učiniti, a sama naknada uvek mora da bude adekvatna što je faktičko i pravno pitanje. Sud bez mnogo teškoća određuje visinu naknade štete nastale na imovini oštećenog jer jednostavno određuje obim materijalne štete, međutim u slučaju nematerijalne štete koja se manifestuje kroz povredu ličnih dobara oštećenog dolazi do nagoveštenih poteškoća jer povređena dobra u smislu psiho fizičkog integriteta nemaju cenu. Stoga se postavlja i pitanje opravdanosti dosuđivanja novčane naknade nematerijalne štete.⁴

4 *Ibid.*, 35.

Ovo pitanje opravdanosti novčane naknade novčano neprocenji-vog gubitka, kao što je rečeno, najviše se postavljalo u socijalističkoj pravnoj doktrini, gde su isticani argumenti protiv novčane naknade nematerijalne štete, najčešće zbog bojazni da se na taj način oštećeni neosnovano ne obogati. Čini se da su ti argumenti povezani sa protivrečnim osobinama prava na naknadu neimovinske štete jer je tu reč o imovinskom pravu koje glasi na određeni novčani iznos, ali koje je jednodobno usko povezano sa pravom ličnosti, budući da sa njegovom povredom i nastaje to pravo.⁵

Upravo takva protivurečna priroda prava na novčanu naknadu neimovinske štete bila je inspiracija pravnim dogmatičarima za njihov pravno teorijski rad, te su tako nastale i brojne teorije i to pre svega negativne teorije čije je polazište da je građansko pravna odgovornost nastala radi zaštite imovine od protivpravnih radnji što se postiže restitucijom, odnosno vaspostavljanjem predštetnog stanja, a ukoliko ona nije moguća onda se daje odgovarajući novčani ekvivalent. Kako kod nematerijalne štete restitucija nije moguća, to bi došlo do neosnovanog obogaćenja oštećenog. Na prostorima nekadašnje SFRJ glavni zagovornik negativne teorije je bio I. Milić koji je smatrao da je isključenje novčane reparacije nematerijalne štete etički postulat, a istovremeno i logički princip jer se raznorodna potraživanja ne mogu prebijati, te je i on konstatovao da imovinske reparacije neimovinske štete u sebi sadrže protivrečnosti. Sličan stav u stranoj pravnoj doktrini zastupa i Gaba koji smatra da je čovekova bol u slučaju povrede njegove časti novčano neprocenjiva, a takođe je neprocenjiva i bol majke ubijenog sina.⁶ Dakle, negativne teorije suprotstavljaju primarno etičke i logičke argumente novčanoj naknadi nenovčane štete ističući njenu protivrečnu prirodu kao osnovni postulat koji eliminiše novčanu naknadu. Primarni cilj naknade štete je naturalna restitucija koja se ne može postići kod nematerijalne štete.

Pored negativnih teorija, imamo i oprečne – pozitivne teorije čije je polazište da novčana naknada nematerijalne štete nije „cena“ za pretrpljene fizičke i duševne bolove jer je u psihičkoj sferi oštećenog narušena njegova psihička ravnoteža bez njegove volje, obzirom da je doveden u stanje da trpi bolove bez svoje volje. Novčana naknada tako nastale štete je sredstvo kojim se najbolje postiže ublažavanje

5 Marko Kalodera, *Naknada neimovinske štete*, Zagreb 1941, 6–7.

6 Z. Petrović, N. Mrvić Petrović (2012), *op. cit.*, 35–36.

psihičke neravnoteže, odnosno njeno uklanjanje, budući da se njome omogućava oštećenom da sebi pribavi izvesno zadovoljenje koje će mu pomoći da prevaziđe i zaboravi tako nastale patnje. Pristalice ove teorije ističu dalje da je nesporno da je u slučaju nematerijalne štete teško zadovoljiti princip ekvivalencije između nastala štete i visine naknade štete jer se dobro koje je povređeno kod nematerijalne štete ne može meriti niti novčano izraziti, ali je takođe teško proceniti i materijalnu štetu u nekim slučajevima pa to nije razlog za odbijanje zahteva za odštetu. Obim nematerijalne štete utvrđuje sud po slobodnoj proceni, ali ne arbitrerno, obzirom da je dužan da se pridržava orijentacionih kriterijuma, formiranih na osnovu prakse koji omogućavaju adekvatnu naknadu. Što se tiče etičkih prigovora i na njih pristalice ove teorije imaju odgovore jer smatraju da je novčana naknada nematerijalne štete dokaz da se u pravu moralna dobra dolično cene. Sami bolovi i strah nisu unutrašnji fenomen svakog pojedinca koji je teško utvrditi, već se oni u sudskom postupku utvrđuju u procenjuju veštačenjem na okolnost karaktera i prirode povrede oštećenog. Takođe, adekvatna zaštita ličnih dobara se ne postiže u potpunosti krivičnim pravom jer njime nisu obuhvaćene sve radnje, odnosno nisu obuhvaćene one radnje koje nemaju obeležja bića krivičnog dela.⁷

Dakle, u pravno etičkom smislu postoji prigovor opravdanosti novčanog oblika popravljavanja neimovinske štete, kao najvažniji kontra argument dosuđivanju novčane naknade nematerijalne štete, pri čemu je nemoguće iznaći objektivna merila za ocenjivanje fizičkih bolova, duševnih bolova i straha, međutim suprotno shvatanje prevladava i to tako što novčanu naknadu nematerijalne štete ne treba shvatiti kao ekvivalent ugroženom ili izgubljenom dobru, već novac treba da oštećenom osigura mogućnost pribavljanja drugih dobara i ugodnosti koje mu pomažu da lakše prebrodi telesnu ili duševnu krizu ili strah kao posledice štete.⁸

Neulazeći u teorijske rasprave o etičkoj i logičkoj opravdanosti dosuđivanja prava na novčanu naknadu nematerijalne štete, u nas je prevagnula pozitivna teorija, te je sud ne samo ovlašćen, već i obavezan, da nakon sprovedenog dokaznog postupka dosudi novčani iznos za koji smatra da adekvatno nadoknađuje pretrpljenu štetu. U tom

7 *Ibid.*, 37–38.

8 Ivica Crnić, *Utvrđivanje iznosa novčane naknade neimovinske štete*, Zagreb 2013, 12.

smislu, sud sprovodi odgovarajući sudski postupak koji, kao što je rečeno, ima nekoliko faza počev od njegovog iniciranja podnošenjem tužbe, postavljanjem petituma i određivanja predmeta spora, nakon čega se sud upušta u sprovođenje dokaznog postupka i po njegovom okončanju donosi konačni sud o visini naknade štete primenom odgovarajućih kriterijuma. Centralna tačka dokaznog postupka je obavljanje odgovarajućeg veštačenje prilikom procene visine novčane naknade nematerijalne štete i saslušanje oštećenog na okolnost intenziteta bolova i straha koje je pretrpeo, te posledica u njegovoj psihičkoj sferi koje su isti proizveli. Iskaz oštećenog sud vrednuje poklanjajući mu veru i povezujući ga sa nalazom i mišljenjem sudskog veštaka koji takođe daje procenu zdravstvenog stanja oštećenog, što je najčešći slučaj kod nematerijalne štete jer se ona često manifestuje kroz povredu psiho fizičkog integriteta oštećenog.

3. KRITERIJUMI ODMERAVANJA VISINE NAKNADE ŠTETE PREMA PRAVU REPUBLIKE SRBIJE

Navedene kriterijume za odmeravanja visine novčane naknade nematerijalne štete možemo podeliti na:

Osnovne – primarne zakonske kriterijume, koji su propisani voljom zakonodavca i prema tome zakonski determinisani, a u okviru osnovnih imamo i sekundarne zakonske kriterijume u vidu procene koliko je značajno povređeno dobro, koji cilj se postiže dosuđivanjem novčane naknade kao satisfakcije, istovremeno uz vođenje računa da se nepogoduje težnjama nespojivim sa prirodom i društvenom svrhom novčane naknade nematerijalne štete.

Dopunske u vidu veštačenja, iskaza oštećenog i „skala“ procene visine naknade štete koje predstavljaju pojedinačne dosuđivane iznose visine naknade štete ustanovljene od strane sudske prakse na sednicama građansko pravnih odeljenja, što nisu ništa drugo do potvrđivani iznosi visine naknade nematerijalne štete od strane drugostepenih sudova. Ove skale se sačinjavaju za različite vidove štete u zavisnosti od toga koje je povređeno dobro predmet spora. Tako na primer, različiti su iznosi visine naknade nematerijalne štete u medijskom sporu, od spora kada je povređeno autorsko pravo.

Ovi kriterijumi podeljeni su po stepenu prioriteta zavisnosti od toga od kojih od njih se najpre polazi prilikom odmeravanja visine naknade štete. U okviru kriterijuma imamo lestvice ili polazne tačke koje konkretizuju u dodatnoj meri navedene kriterijume.

3.1. Osnovni kriterijumi za odmeravanja visine naknade štete

Osnovni kriterijumi zaslužuju da budu prvi pomenuti, iako se nalaze na koncu postupka odmeravanja visine naknade nematerijalne štete, budući da su oni orijentacioni kriterijumi kreirani od strane samog zakonodavca i definisani su članom 200 Zakona o obligacionim odnosima. Upravo tim članom propisani su pre svega vidovi nematerijalne štete, zatim je definisan mahanizam utvrđivanja postojanja nematerijalne štete, ali ujedno i način odmeravanja visine pripadajuće naknade i to tako što je postavljena brana sudskoj arbitrarnosti. Od tih kriterijuma sud može da odstupi samo u slučaju zakonskih izuzetaka, te isključivo zakon ovlašćuje sud na sniženje visine novčane naknade štete što će biti slučaj ukoliko je štetnik nezavidnog materijalnog stanja, pa bi ga isplata celokupnog iznosa štete dovela u oskudicu, a šteta nije prouzrokovana ni namerno ni krajnjom nepažnjom. To će takođe biti slučaj i ako je štetnik prouzrokovao štetu radeći nešto korisno za oštećenog.⁹ Do snižavanja naknade štete dalje dolazi i u jednoj zakonskoj situaciji koja je nazvana podeljenom odgovornošću o kojoj se govori ako je oštećeni doprineo nastanku štete ili njenom uvećanju.¹⁰ Oni se nalaze na kraju postupka odmeravanja visine naknade štete jer se do njih dolazi nakon sprovedenog dokaznog postupka, te strogo posmatrano spadaju u domen primene prava, što sud čini tek kada sačinjava pravnu ocenu u okviru obrazloženja presude. Sud kada procenjuje visinu naknade štete to čini nakon zaključenja glavne rasprave kada su svi dokazi izvedeni i na taj način pravno vrednuje i izrađeni nalaz i mišljenje veštaka i iskaz oštećenog istovremeno podvodeći tako utvrđeno činjenično stanje pod relevantnu pravnu normu – u konkretnom slučaju pravnu normu iz čl. 200 Zakona o obligacionim odnosima. Na taj način primena prava dostiže svoj puni smisao postavljajući okvir sudskoj arbitrarnosti. U tom smislu, stavom 1 tog člana, sud je

9 Vid. čl. 191 ZOO.

10 Čl. 192 ZOO.

obavezan da u slučaju pretrpljenih fizičkih bolova, duševnih bolova zbog umanjenja opšte životne aktivnosti i naruženosti, te u slučaju povrede časti, ugleda, slobode i prava ličnosti, zatim ako se dogodi smrt bliskog lica, kao i za strah, odmeri visinu naknade u zavisnosti od intenziteta bolova i straha, te njihove trajnosti, zavisno od okolnosti konkretnog slučaja i prema kriterijumima pravičnosti.¹¹

Drugim rečima, to su primarni zakonski kriterijumi za odmevanje visine novčane naknade nematerijalne štete koji se vezuju pre svega za intenzitet i trajnost bolova i straha, okolnosti datog slučaja i kriterijuma pravičnosti. U narednom stavu istog člana, formulisani su sekundarni zakonski kriterijumi koji konkretizuju pravičnost naknade koja treba da bude takva da se uzme u obzir značaj povređenog dobra i cilj koji se želi postići novčanom naknadom koji mora da bude takav da se njome ne pogoduje težnjama nespojivim sa njenom svrhom koja proističe iz njene prirode i koja postoji u društvu.

Primarni zakonski kriterijumi u vidu intenziteta bolova i straha kao i njihove trajnosti procenjuju se na objektivan način veštačenjem, odnosno nalazom i mišljenjem veštaka odgovarajuće struke i to su najčešće veštaci medicinske struke koji te kriterijume utvrđuju na osnovu pregleda oštećenog i medicinske dokumentacije. Dakle, intenzitet povrede i dužine trajanja bolova i straha se vrši na objektivan način i zahteva prisustvo lica odgovarajuće struke – najčešće veštaka određene specijalnosti koji vrše takvu procenu primenom pravila svoje struke, principa i standarda nauke kojom se bavi. Kada je u pitanju nematerijalna šteta, fizičke i duševne bolove usled naruženosti ili umanjenja opšte životne aktivnosti, kao i strah, procenjuju veštaci medicinske struke i to najčešće ortopedi i neuropsihijatri koji nastoje da na objektivan način izrade nalaz i mišljenje u skladu sa pravilima struke. Upravo veštaci odgovarajuće specijalnosti kroz nalaz i mišljenje i svoj iskaz dat u parničnom postupku pred sudom daju svoju objektivnu procenu intenziteta povrede i dužine trajanja bolova i straha. Međutim, iako sud nema stručna znanja medicinske nauke da da procenu u tom smislu, sud prema pravnim kriterijumima vrši evaluaciju nalaza i mišljenja veštaka kao i njihovih izjašnjenja i ceni ih prema pravilima pravne nauke i prakse prilikom donošenja konačnog suda o intenzitetu bolova i straha.

U tom smislu, kao bitan element za procenu intenziteta povrede i dužine trajanja bolova i straha javlja se i iskaz oštećenog koji je dat pred sudom u parničnom postupku. Iskaz treba da bude koncipiran

11 Vid. čl. 200 ZOO.

tako da oštećeni iskazuje u čemu se ogleda povreda njegovog ličnog dobra, koje posledica ona izaziva po njegovu ličnost i bitne životne aspekte, na koji način se okolina odnosi prema njemu nakon povrede, kao i u kojoj meri mu se promenio život i životni aspekti nakon štetnog događaja.

Stoga su primarni zakonski kriterijumi objektivnog karaktera, a preko njih se dolazi dopunskim kriterijumima koji su, kao što je napisano, veštačenje, što je takođe objektivni kriterijum jer se nalaz i mišljenje izrađuje prema pravilima odgovarajuće struke i na osnovu validne medicinske dokumentacije, zatim tzv „skale“ visine naknade štete ustanovljene od strane sudske prakse na sednicama građansko pravnih odeljenja, što je takođe objektivno proverljiv, iskustveni kriterijum, kao i iskaz oštećenog na okolnost razmere povrede njegovih ličnih dobara i posledica koje je štetni događaj ostavio po njega u njegovoj ličnoj sferi, što je subjektivni kriterijum. Subjektivnost iskaza oštećenog dodatno je problematizovana njegovom ličnom motivisanošću u pogledu okončanja spora u njegovu korist, što mu svakako umanjuje stepen kredibilitnosti. Svi ti kriterijumi kumulativno primenjeni treba da dovedu do zadovoljenja iznetih temeljnih načela odštetnog prava.

Sušтина sudskog postupka odmeravanja visine naknade štete je u pažljivom penjanju, stepenik po stepenik, kroz lestvice osnovnih – primarnih zakonskih i dopunskih kriterijuma procene visine novčane naknade nematerijalne štete. Pravilnim vrednovanjem svakog stupnja povećava se verovatnoća u pogledu zadovoljenja osnovnog načela odštetnog prava – pravičnog obeštećenja. Sa druge strane, takvo pažljivo odmeravanje omogućava sudu balansiranje između načela ekvivalencije štete i visine naknade i omogućavanja ostvarenja integralne naknade štete, odnosno sudske težnje da se oštećenom nadoknadi svaka prouzrokovana šteta. Drugim rečima, visina naknade štete određena je obimom štete, te su obim štete i visina njene naknade u korelativnom odnosu. Ukoliko postoji faktička korelacija između dva navedena građivna elementa, to će i naknada koja se želi dosuditi biti adekvatna.

3.2. Sekundarni osnovni kriterijumi za odmeravanje visine naknade štete

U okviru osnovnih – primarnih zakonskih kriterijuma, imamo sekundarne osnovne zakonske kriterijume kojih ih konkretizuju. Oni

predstavljaju dodatne smernice kojima se sud rukovodi prilikom odmeravanja visine novčane naknade nematerijalne štete i omogućavaju se da izvrši precizno „vaganje“ između pretežnijih interesa i dobara koja se na taj način nastoje obešteti putem adekvatne satisfakcije. Na taj način vrši se svojevrsno filtriranje, lestvicu po lestvicu, do konačnog iznosa jedinstvene naknade štete koja se dosuđuje za svaki vid štete pojedinačno. Ti sekundarni osnovni zakonski kriterijumi su: značaj povređenog dobra; cilj kome naknada služi i nepogodovanje težnjama nespojivim sa prirodom i društvenom svrhom novčane naknade nematerijalne štete.

U tom smislu u samom vrhu je značaj povređenog dobra, koga sud procenjuje objektivno, obzirom da je u pitanju najčešće povreda nekog od zaštitnih objekata zaštićenih pravima ličnosti ili pravima na ličnim dobrima, a koja dobra se ne mogu materijalno iskazati, ali je zato propisano pravo koje štiti predmetno dobro. Ta prava su proklamovana Ustavom RS, te sud na objektivnan način procenjuje koje pravo je povređeno u konkretnom slučaju, odnosno koje po značaju od zaštićenih dobara je stradalo u štetnom događaju. Tako su na primer, u drugoj glavi Ustava RS,¹² sadržana ljudska prava i slobode koja su taksativno navedena, a u kontekstu nematerijalne štete ljudsko dostojanstvo je proklamovano kao neprikosnoveno pravo, a na istom mestu Ustav garantuje i slobodan razvoj ličnosti.¹³ Ljudsko dostojanstvo najčešće biva povređeno kroz čast i ugled, te usled takve povrede oštećeni trpi duševne bolove zbog čega mu pripada pravo na novčanu naknadu nematerijalne štete.

Cilj kome naknada služi i kriterijum da se dosuđivanjem novčane naknade nematerijalne štete ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom je kriterijum koji na neki način predstavlja opravdanje dosuđivanja novčane naknade nematerijalne štete. U ranijim epohama razvitka pravnih sistema, a naročito u pravnim sistemima socijalističkih država, postojali su argumenti protiv dosuđivanja novčane naknade nematerijalne štete, budući da prema mišljenju socijalističkih teoretičara dosuđivanje novčane naknade nematerijalne štete podrazumeva bogaćenje i nespojivo je sa prirodom nematerijalne štete, što je gore izloženo kod objašnjenja negativnih teorija. Navedeno predstavlja pravni standard koji sud konkretizuje u

12 Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006.

13 Vid. čl. 23 Ustava Republike Srbije.

svakom konkretnom slučaju, ali svakako određuje takav cilj i takve težnje prema prirodi i svrsi novčane naknade nematerijalne štete, vodeći računa o svim normama, ne samo napisanim, već i onim koje proizlaze iz duga pravnog sistema u kome postoje. Na taj način, čini se, da se htelo dati etičko opravdanje dosuđivanju novčanog iznosa naknade nematerijalne štete, te ova odredba predstavlja jedan vid pokušaja moralizacije prava. To su imali u vidu i sudovi nekadašnje SFRJ kada je na zajedničkoj sednici Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda, 17. 5. 1979. godine donet stav u kome je navedeno: „Visinu novčane naknade za nematerijalnu štetu sud utvrđuje, u smislu čl. 200, st. 2 Zakona o obligacionim odnosima, ocenom značenja povređenog dobra i cilja naknade, pazeći pri tom da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom, polazeći kod utvrđivanja kriterijuma koji utiču na visinu te naknade i od načela pravičnosti, primerenosti i solidarnosti“.¹⁴

Tim putem, u kriterijum odmeravanja visine novčane naknade nematerijalne štete uvedeni su i metapравни elementi u vidu primerenosti, solidarnosti i pravičnosti, koje na prvom mestu sud treba da ispolji prema oštećenom sunarodniku dosuđujući mu adekvatnu satisfakciju prethodno dobro odmerenu kroz sve lestvice na putu njenog utvrđivanja. Ti kriterijumi treba da dovedu do adekvatnosti visine naknade nematerijalne štete i da zadovolje princip pravičnog obeštenja omogućavajući odgovarajuću satisfakciju.

Iz navedenog zakonskog regulisanja osnovnih kriterijuma za odmeravanje visine naknade štete jasno se uočava težnja zakonodavca da obuhvati sve vidove nematerijalne štete i njenog ispoljavanja, taksativnim nabranjem vidova nematerijalne štete. Međutim, tendencije u građanskim zakonicima su ipak drugačije, te se najčešće ne daje zakonska definicija štete, nego se bliže određuju štete koje pravo priznaje.¹⁵To je na primer slučaj kod Francuskog građanskog zakonika koji sadrži odredbu o nematerijalnoj šteti, ali ne sadrži izričitu odredbu o naknadi nematerijalne štete, međutim uopštenim tumačenjem paragrafa 1382 prema kome „Svaki ljudski čin koji drugome prouzrokuje štetu, obavezuje onoga čijom je krivicom nastupio da je naknadi“, u biti konstituiše institut novčane naknade povreda i duševne i telesne sfere oštećenih. Prema tome, dužnost da se oštećeni obešteti zasnovana je na

14 Z. Petrović, N. Mrvić Petrović (2012), *op. cit.*, 221.

15 *Ibid.*, 93.

moralnoj obavezi štetnika da otkloni štetne posledice svoje radnje koje su po prirodi stvari negativne prirode.¹⁶

Dakle, postoje i oprečni primeri u drugim pravnim sistemima. Tako na primer u hrvatskom Zakonu o obaveznim odnosima nisu taksonomski nabrojani vidovi nematerijalne štete, te član 1100. st. 1 određuje da u slučaju povrede prava osobnosti sud će, ako nađe da težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju dosuditi pravičnu novčanu naknadu. Stavom drugom istog člana je obavezan sud da vodi računa o jačini i trajanju fizičkih i duševnih bolova, kao i straha prilikom odmeravanja visine naknade štete¹⁷ Hrvatski zakonodavac je prema tome najšire definisao nematerijalnu štetu objedinjujući je kroz genusni pojam prava osobnosti – prava ličnosti, što predstavlja generalnu klauzulu, odnosno pravni standard koji sud procenjuje imajući pred sobom katalog ličnih prava poglavito proklamovanih u Ustavu kao najvišem pravnog aktu. Razumevanje za navedeno postupanje zakonodavca leži u činjenici da se nematerijalna šteta najčešće manifestuje kroz povredu prava ličnosti, odnosno putem duševnih bolova koje oštećeni trpi tom povredom.

Ukoliko napravimo komparaciju sa domaćim Zakonom o obligacionim odnosima lako je uočljivo da je tim zakonom nematerijalna šteta o kojoj govorimo definisana članom 155 kao nanošenje druge fizičkog ili psihičkog bola ili straha, pri čemu su ipak u članu 200 definisani vidovi nematerijalne štete kao fizički bolovi, duševni bolovi zbog naruženosti i umanjenja opšte životne aktivnosti, zatim koji nastaju usled smrti bliskog lica, strah, povrede časti, ugleda, sloboda i prava ličnosti. Dakle, zakonodavac prvim članom načelno definiše nematerijalnu štetu, dok drugim članom ne samo da predviđa njene vidove, već određuje i kriterijume za dosuđivanje visine novčane naknade nematerijalne štete. Upravo iz tog člana proizlazi korelativnost između obima štete i visine štete, odnosno načelo jednakosti prouzrokovane štete i visine njene naknade.

Pravo na novčanu naknadu nematerijalne štete je priznato i pripada pre svega oštećenom koji je fizičko lice, međutim od zakonodavstva u regionu je značajno slovenačko pravo koje u pogledu dosuđiva-

16 Zoran Ilkić, Naknada nematerijalne štete prouzrokovane telesnim povređivanjem ili narušavanjem zdravlja, *Glasnik advokatske komore Vojvodine* 84(6)/2012, 430.

17 Zakon o obaveznim odnosima – ZOO, *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 35/05.

nja novčane naknade nematerijalne štete pravnom licu priznaje pravo na naknadu nematerijalne štete usled povrede ugleda pravnog lica.¹⁸ Naš Zakon o obligacionim odnosima ne precizira kome pravo na naknadu nematerijalne štete zbog povrede ugleda, ali se iz duha zakona zaključuje da to pravo poglavito pripada fizičkom licu, iako zakonodavac ni na jednom mestu ne isključuje to pravo kod pravnih lica.

U domaćem pravu, na ovo interesantno pitanje praksa nema jednodušan odgovor u odsustvu striktne zakonske regulative, te je tako prema jednom delu sudske prakse naknada nematerijalne štete satisfakcija koja se daje oštećenom licu za štetu koju je pretrpelo na svojim nematerijalnim dobrima, te se ne može vezivati za slučaj povrede ugleda pravnog lica bez obzira što ugled ima i pravno, a ne samo fizičko lice. Ovo stoga što novčana naknada da bi ostvarila svoju funkciju u ličnosti žrtve mora da bude satisfakcija za fizičke i psihičke patnje, a povredu poslovnog ugleda pravnog lica kao umanjenje ugleda ne prate psihičke patnje jer pravno lice nije sposobno da takve patnje trpi.¹⁹ Dakle ovo je rezonovanje zvanične sudske prakse građanskog odeljenja Višeg suda u Beogradu čija se nadležnost u parničnoj materiji proteže na fizička lica, shodno čemu ti sudovi primenjuju u domenu materijalnog odštetnog prava Zakon o obligacionim odnosima. Međutim, drugačije je rezonovanje Privrednih sudova koji iz domena svoje materije primenjuju zakone koji se odnose na pravna lica, te se postavlja pitanje da li je zaista isključeno pravo pravnih lica na naknadu nematerijalne štete usled povrede njihovog poslovnog ugleda?

Tako, Zakon o trgovini u članu 41 reguliše nepoštenu tržišnu utakmicu (nelojalnu konkurenciju) kao radnju trgovaca ili pružaoca usluge koja je usmerena protiv drugog trgovca, pružaoca usluge, odnosno konkurenta, kojom se krše kodeksi poslovnog morala i dobri poslovni običaji i kojom se prouzrokuje ili može prouzrokovati šteta drugom trgovcu, odnosno pružaocu usluge (konkurentu), a naročito: iznošenjem neistinitih i uvredljivih tvrdnji o drugom trgovcu ili pružaocu usluge, iznošenjem podataka o drugom trgovcu ili njegovoj robi, pružaocu usluge ili usluzi, koji su usmereni na narušavanje ugleda i poslovanja tog trgovca ili pružaoca usluga, prodajom robe sa oznakama

18 Vid. čl. 183 Zakonika o obligacijama – ZOO, *Uradni list Republike Slovenije*, br. 83/01.

19 Vid. neobjavljenu presudu Višeg suda u Beogradu P 5959/18 od 21. 9. 2021. godine.

podacima ili oblikom, kojima se opravdano stvara zabuna kod potrošača u pogledu izvora, kvaliteta i drugih svojstava te robe ili usluge, sticanjem korišćenjem i odavanjem poslovne tajne bez saglasnosti njenog imaoaca, radi otežavanja njegovog položaja na tržištu, obećanje, odnosno davanje poklona veće vrednosti, imovinskih ili drugih pogodnosti drugim trgovcima ili pružaocima usluga, kako bi se njihovom davocu obezbedila prednost u odnosu na konkurente, kao i neovlašćeno isticanje oznake kvaliteta, oznake poverenja ili sličnog znaka od strane trgovca.²⁰ Zakonodavac najpre u citiranom članu definiše deliktnu radnju koja ima obeležja nepoštene tržišne utakmice ili neloyalne konkurencije, a to je ujedno i štetna radnja koja u očima zakonodavca ima za posledicu građansko pravni delikt odnosno štetu. U narednom stavu istog člana definisana je opšta zabrana nepoštene tržišne utakmice, pri čemu je u stavu 3 eksplicitno propisano pravo na naknadu štete trgovca i pružaoca usluge koji pretrpi štetu zbog štetne radnje nepoštene tržišne utakmice, dok je u narednom stavu izričito propisano pravo na podnošenje tužbe kojom se može tražiti utvrđenje radnje nepoštene tržišne utakmice, zabrana njenog daljeg vršenja, otklanjanje nastalih posledica, kao i naknada štete. Stav 5 eksplicitno propisuje da je oštećenom trgovcu i pružaocu usluge (konkurentu) garantovano pravo kako na naknadu materijalne, tako i pravo na naknadu nematerijalne štete usled povrede poslovnog ugleda.²¹

Prema tome, Zakonom o trgovini je garantovano pravo na naknadu kako materijalne tako i nematerijalne štete pravnim licima zbog povrede njihovog poslovnog ugleda koji pravna lica nesporno uživaju u tržišnoj utakmici. Pored toga što zakonodavac formuliše deliktnu radnju, zabranu vršenja nepoštene tržišne utakmice i proklamuje pravo na naknadu i nematerijalne štete, on istovremeno jasno definiše i kriterijume na osnovu kojih se dosuđuje naknada nematerijalne štete. U tom smislu, zakonodavac obavezuje sud da dosudi pravičnu novčanu naknadu nematerijalne štete, ako okolnosti slučaja to opravdavaju, a naročito ga obavezuje da uzme u obzir i trajanje i intenzitet povrede, efekta povrede na poslovanje tužioca, značaj povređenog dobra i cilj kome ta naknada služi, kao i tome da se njome ne pogoduje tržnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom. Predviđen je i, doduše, kratki rok zastarelosti jer se tužba može podneti u roku

20 čl. 41 Zakona o trgovini – ZT, *Službeni glasnik RS*, br. 52/19.

21 čl. 41 ZT.

od šest mesec od saznanja za štetnika i štetu, a najkasnije u roku od tri godine od okončanja radnje. Pored dosuđivanja novčane naknade nematerijalne štete, sud može i da odredi da se presuda kojom se usvaja tužbeni zahtev objavi u „Službenom glasniku RS“ na trošak štetnika.²² Dakle, jasno je da je pravnom licu takođe garantovano pravo na novčanu naknadu nematerijalne štete usled povrede poslovnog ugleda zbog nelojalne tržišne utakmice, a koja naknada se odmerava po istim kriterijumima kao i kod naknade nematerijalne štete prouzrokovane fizičkom licu, s tim što su Privredni sudovi nadležni za odmeravanje kako štete, tako i visine naknade nematerijalne štete kod pravnog lica.

Primena navedenih osnovnih zakonskih kriterijuma nije u potpunosti u domenu slobode suda, već je sud dužan da se rukovodi navedenim orijentacionim zakonskim kriterijumima prilikom odmeravanja konačnog iznosa novčane naknade nematerijalne štete. Sud to čini koristeći i ovlašćenje iz čl. 232 Zakona o parničnom postupku prema kome je ovlašćen na slobodnu procenu ako utvrdi da stranci pripada pravo na naknadu štete, na novčani iznos ili zamenljivu stvar, a visina iznosa, odnosno količina stvari ne može da se utvrdi ili bi mogla da se utvrdi samo sa nesrazmernim teškoćama.²³ Svakako da slobodna procena ne znači ovlašćenje suda na samovolju, već konačni sud tog organa mora da bude donet na osnovu pouzdanih, objektivnih i proverljivih pokazatelja. U dokaznom postupku, sud na osnovu člana 8 Zakona o parničnom postupku odlučuje po svom slobodnom sudijskom uverenju, ali na osnovu savesne i brižljive ocene svakog dokaza pojedinačno i svih dokaza zajedno, kao i na osnovu svih dokaza i rezultata celokupnog raspravljanja, utvrđuje koje će činjenice da uzme kao dokazane.²⁴ Ovo nije ništa drugo do pravo suda da po slobodnoj oceni ceni sve izvedene dokaze, pa tako i veštačenje kao prvi dopunski kriterijum koji sud primenjuje prilikom utvrđivanja konačnog iznosa novčane naknade nematerijalne štete.

3.3. *Dopunski kriterijumi za odmeravanje visine naknade štete*

Dopunski kriterijumi dakle predstavljaju još jedan korak ka pravičnom obeštećenju i treba da omoguće činjeničnu građu koja će biti

22 čl. 41 ZT.

23 čl. 232 Zakona o parničnom postupku – ZPP, *Službeni glasnik RS*, br. 72/11.

24 Vid. čl. 8 ZPP.

podloga za pravnu ocenu i određivanje konačnog iznosa visine naknade štete. Dakle, ovi kriterijumi iniciraju primenu prava – osnovnih zakonskih kriterijuma iz čl. 200, st. 2 Zakona o obligacionim odnosima kojima se vrši pravna evaluacija utvrđenog činjeničnog stanja kroz dokazni postupak koji se koncentriše pre svega oko veštačenja i iskaza oštećenog na okolnosti postojanja štete i njenih posledica u unutrašnjoj sferi njegovog bića.

3.3.1. Veštačenje – nalaz i mišljenje, izjašnjenje veštaka na primedbe i saslušanje veštaka

Izvođenje dokaza veštačenjem kao dokazno sredstvo je regulisano članom 259 Zakona o parničnom postupku primenjuje se kada sud nema stručnih znanja radi utvrđivanja ili razjašnjavanja neke bitne činjenice od značaja za odlučivanje.²⁵ Veštačenje je prema tome stručna delatnost koju sud koristi u cilju utvrđivanja ili razjašnjavanja važnih činjenica za postupak, a koja spada u domen oblasti o kojoj sud nema stručno znanje. Ono predstavlja sistem normi koje imaju opšte i posebne principe i snagu dokaznog sredstva u postupku donošenja sudske odluke. Otuda bi trebalo da veštačenje bude objektivno i nepristrasno i izvedeno u skladu sa principima trenutno važećih znanja i dostignuća iz relevantne oblasti iz koje se daje procena i nalaz i mišljenje veštaka. Samo mišljenje veštaka treba da bude takvo da je razumljivo i ispravno saopšteno i zasnovano na egzaktno utvrđenim činjenicama koje su date u nalazu.²⁶ Veštačenje kao dokazno sredstvo treba da bude u funkciji ekonomičnog, efikasnog i kvalitetnog okončanja postupka, a isto nakon što se dostavi sudu podleže kritičkoj oceni stranaka i suda koji nije obavezan da veštačenje bez pogovora prihvati. Ukoliko sud prihvati veštačenje ceniće ga po slobodnom sudijskom uverenju kao i ostale dokaze, a posebno će da ceni da li je veštak odgovorio na pitanja iz zadatka navedenih u rešenju o veštačenju, da li je nalaz protivrečan, konfuzan i da li sadrži nelogičnosti. Od sposobnosti sudije da podvrgne urađeno veštačenje analizi i kritici zavisi i efekat veštačenja kao dokaznog sredstva, a odsustvo stručnog znanja ne podrazumeva da sud mora da prihvati nalaz i mišljenje kao neprikosnoveno jer bi to značilo potčinjavanje sudije veštaku.²⁷

25 čl. 259 ZPP.

26 Rastko Svičević, Vesna Kovačević, Dubravka Kolundžić, *Veštačenje nematerijalne štete*, Beograd 2010¹, 13.

27 *Ibid.*, 14.

Dakle, sud na osnovu svog slobodnog sudijskog uverenja iako nemajući stručna znanja iz oblasti iz koje se sprovodi veštačenje ceni nalaz i mišljenje veštaka i tretira ga kao i ostale dokaze izvedene tokom parničnog postupka. Koji će stepen dokaznog kredibiliteta pokloniti nalazu i mišljenju veštaka zavisi od toga da li je veštak odgovorio zadatku veštačenja ili nije, odnosno da li je odgovorio na primedbe stranaka i uopšte da li je odbranio svoj nalaz i mišljenje. U tu svrhu sud može odrediti saslušanje veštaka i tražiti da se veštak usmeno izjasni i da da razjašnjenja na eventualno sporna pitanja. U parničnom postupku u kontekstu procene visine novčane naknade nematerijalne štete, dakle kod vidova nematerijalne štete fizičkih i duševnih bolova i straha određuje se sudsko medicinsko veštačenje, koje podrazumeva angažovanje veštaka medicinske struke, odgovarajuće specijalnosti i subspecijalnosti koji daju procenu zdravstvenog stanja oštećenog i sud na odgovarajući način vrši evaluaciju nalaza i mišljenja. Upravo veštačenje u smislu procene visine naknade nematerijalne štete kao poseban vid satisfakcije dolazi do izražaja u parnicama povodom procene nematerijalne štete jer se njeno postojanje, vidovi i obim utvrđuje veštačenjem, te veštaci u skladu sa medicinskim standardima očituju o vrsti i prirodi povreda, njenim posledicama, intenzitetu i trajanju bolova i straha, proceni smanjenja opšte životne aktivnosti i svim ostalim manifestacijama, ali se veštaci ne izjašnjavaju o visini štete jer to čini sud.²⁸

Sudsko medicinsko veštačenje predstavlja most na kome se susreću pravo i medicina kao discipline koje su posvećene čoveku i upravo iz tog odnosa se razvila posebna disciplina – sudska medicina koja nije ništa drugo do primena medicinskih znanja u primeni prava i odnosa medicine i prava, a naziva se još i pravna medicina. Veštaci angažovani da daju veštačenje iz oblasti sudske medicine se moraju uvek pridržavati određenih principa ne samo svoje struke već i pravne nauke uz svest o etičkoj i pravnoj odgovornosti. Primena pravne medicine je neizostavna u krivičnom postupku što je čest slučaj, na primer kod povređivanja, a gde se utvrđuje težina oštećenja zdravlja i njegova uzročnost, a povezanost uzroka i posledica mora da bude dokazana na nivou izvan svake sumnje. Ishod povređivanja je najčešće smrtan ili bez smrti. Nasuprot tome u parničnom postupku se sudskomedicinsko veštačenje određuje

28 Duško Medić, Značaj vještačenja u parnicama za naknadu nematerijalne štete, *Časopis Vještak iz oblasti teorije i prakse vještačenja na području Bosne i Hercegovine* 1(1)/2014, 20.

upravo kod novčane naknade nematerijalne štete, dakle kod njenih vidova – fizičkog i duševnog bola i straha koji su predmet tog veštačenja i koji nastaju kao posledica povređivanja.²⁹ Osobenost veštačenja kao dopunskog sredstva prilikom procene visine novčane naknade nematerijalne štete je da ono kao što smo gore nagovestili predstavlja objektivno proverljiv parametar jer se pre svega ono sprovodi prema pravilima struke. Ta struka je pre svega odgovarajuća specijalnost veštaka i to najčešće medicinska struka, te veštaci primenjuju odgovarajuća stečena stručna znanja i postupke, kao i naučne standarde i opšte prihvaćena pravila postupanja prilikom izrade nalaza i mišljenja u procene zdravstvenog stanja oštećenog kao i njegovih posledica.

Veštačenje nematerijalne štete u parničnom postupku od posebnog je značaja jer se veštak izjašnjava o veoma važnim činjenicama koje sud uzima u obzir prilikom procene postojanja i osnovanosti prava na naknadu štete, kao i određivanja načina satisfakcije i iznosa naknade štete.³⁰ Prema tome, veštačenje je *conditio sine qua non* sudske procene satisfakcije koju određuje oštećenom kako bi pribavio izvesno subjektivno zadovoljenje psiho fizičke neravnoteže koju je kod njega proizveo štetni događaj, kao i kod određivanja adekvatnosti novčanog iznosa koji sudskom presudom dosuđuje oštećenom za reparaciju njegovih ličnih dobara stradalih u štetnom događaju.

Pravni okviri veštačenja podrazumevaju da veštak treba da odgovori zadatku koji mu sud rešenjem o određivanju izvođenja dokaza veštačenjem postavlja, a koji treba da bude ujedno i odgovor na pravno relevantna pitanja predmeta spora. Kako je predmet spora naknada štete, to oštećeni predlaže veštačenje i ispunjava svoju obavezu određenu prema pravilima o teretu dokazivanja. Tako, u konkretnom slučaju, oštećeni za uspeh u sporu, odnosno usvajanje tužbenog zahteva i dosuđivanje satisfakcije – novčanog iznosa naknade nematerijalne štete treba da dokaže postojanje izvesnih pretpostavki. Prema tome, potrebno je dokazati postojanje štete u vidu njenog osnova – štetne radnje – protivpravnosti i visine, uzročno posledičnu vezu između štetnikove radnje ili propuštanja i nastale štete, kao i krivicu štetnika u vidu protivpravnosti njegove radnje za koje je vreme bio sposoban za rasuđivanje i imao svest i volju o štetnim posledicama protivpravnog poduhvata

29 R. Svičević, V. Kovačević, D. Kolundžić (2010), *op. cit.*, 16–17.

30 *Ibid.*, 17.

koji je na štetu oštećenog i preduzeo.³¹ Upravo veštačenjem se utvrđuje postojanje štete, kao i uzročno posledična veza između štetnikove radnje ili propuštanja i nastanka štete, s tim što je veštak ceni iz ugla svoje struke, a sud pravno vrednuje uzročnost. To znači da sud kao uzrok štete tretira samo onaj koji je adekvatan šteti u pravnom smislu te reči i bez koga šteta ne bi ni nastupila, o čemu će docnije biti reči.

Postojanje nematerijalne štete u parničnom postupku u vidu postojanja fizičkih ili duševnih bolova ili straha proizlazi najčešće iz telesnog povređivanja koje se opet utvrđuje medicinskim veštačenjem, odnosno angažovanjem veštaka medicinske stručnosti. Oni kao što je rečeno primenom stečenih medicinskih znanja, ali i primenom medicinskih standarda i usvojenih pravila struke daju svoj sud o nastanku povrede, težini povrede, mehanizmu povređivanja i o pratećim posledicama kao što su fizički i duševni bolovi i strah. U medicinskom smislu telesna povreda ili trauma se određuje kao oštećenje telesnog i psihičkog integriteta, a telesno povređivanje je odvajanje, uništenje ili oštećenje bilo kog dela tela, dok je narušavanje zdravlja poremećaj normalnog zbivanja organizma u oblasti telesnih i psihičkih funkcija privremenog ili trajnog karaktera, pod uticajem spoljašnjih i unutrašnjih faktora. Nasuprot medicinskom, u pravnom smislu telesna povreda se definiše kao svako narušavanje integriteta tela koje je izazvano spoljnjim uzrokom, dok se oboljenje determiniše kao narušavanje unutrašnjih funkcija.³² Dakle, veštak utvrđuje postojanje povrede, mehanizam, odnosno način njenog nastanka što je veoma bitno za pitanje uzročnosti između štetne radnje i same štete. Veštak uvek vrši medicinsku kvalifikaciju telesnih povreda, odnosno utvrđuje kao što je rečeno težinu povrede i njen karakter na osnovu stepena oštećenja tela i zdravlja, a pravnu kvalifikaciju povrede vrši sud na osnovu procene činjenica, te je veštačenje samo jedan od dokaza u sklopu dokaznog postupka.³³

Nalaz i mišljenje veštaka se izrađuje pre svega na osnovu dostupne medicinske dokumentacije, kao i neposrednim pregledom oštećenog, ali validan nalaz nije uvek jednostavno dati. U tom smislu postoje problemi koji proizlaze pre svega iz činjenice da je predmet veštačenja događaj iz prošlosti, a drugi problem se koncentriše oko validnosti i potpunosti medicinske dokumentacije, dok se drugi odnosi na izjavu

31 Z. Petrović, N. Mrvić Petrović (2012), *op. cit.*, 91.

32 R. Svičević, V. Kovačević, D. Kolundžić (2010), *op. cit.*, 18.

33 *Ibid.*, 18.

oštećenog, odnosno u kojoj meri veštak treba da joj pokloni poverenje kada je u pitanju njegovog zdravstveno stanje jer postoji razlika između toga da li neko daje izjavu kao pacijent ili to učini sa određenom namerom u vezi sa sudskom sporom. Veštak treba da upotrebi svu svoju stručnost i iskustvo kada veštači događaje iz prošlosti, u kom smislu su najrelevantniji anamnestički podaci, a što se tiče medicinske dokumentacije, praksa pokazuje da je ona neažurna i da nije pravilno i popuno vođena. Iskazu oštećenog veštak treba da priđe sa oprezom i da mu ne poklanja bezrezervno poverenje, već da je kritički sagleda i oceni u kojoj meri je isti realan sa zatečenim stanje.³⁴

Iz navedenog sledi da je primat u izradi nalaza i mišljenja veštaka da bude izrađen objektivno i u skladu sa pravilima struke, međutim, ovakva težnja nije uvek lako ostvariv cilj. Tome ne doprinosi samo nedostatak ili nedovoljna preciznost medicinske dokumentacije, već i nedovoljno objektivan iskaz oštećenog u pogledu svog zdravstvenog stanja i doživljenog osećaja sopstvenog povređivanja. Ovo je i razumljivo, budući da je iskaz oštećenog, bilo koji je dat veštaku prilikom pregleda, bilo koji je neposredno dat na glavnoj raspravi, sračunat na uspeh u sporu, te mu stoga ni sud ne može pokloniti dovoljno veliki stepen dokaznog kredibiliteta jer mu nedostaje objektivnost. Upravo iz tog razloga iskaz oštećenog je subjektivni dopunski kriterijum odmeravanja visine naknade štete o čemu će preciznije biti reči docnije.

3.3.2. Iskaz oštećenog kao dopunski kriterijum utvrđivanja visine naknade nematerijalne štete

Iskaz stranaka predstavlja dokazno sredstvo predviđeno Zakonom o parničnom postupku iz koga sud utvrđuje bitne činjenice koje su od značaja za meritorno rešenje spora.³⁵ U konkretnom slučaju iz iskaza oštećenog sud treba da utvrdi na koji način i u kojoj meri, odnosno intenzitetu se štetni događaj odrazio na lična dobra oštećenog i kako se uopšte on reflektovao na moralnu imovinu oštećenog. Takođe, na taj način se procenjuje neravnoteža koju je šteta izazvala u unutrašnjem životu oštećenog i na koji način je on sam doživeo užtrb koji ga je zadesio. Naravno, cilj oštećenog je da ishoduje odluku u svoju korist, odnosno da iskazuje o štetnom događaju i razmeri štete na taj način da kod suda izazove uverenje da ga je štetni događaj pogodio u

34 *Ibid.*, 29–31.

35 Vid. čl. 276 ZPP.

velikoj ili što većoj meri, kako bi sud dosudio i odmerio veći novčani iznos kao satisfakciju koju mu na taj način presudom pruža. Drugim rečima, iskaz oštećenog je sračunat na uspeh u sporu i subjektivnog je karaktera, te stoga ima najmanji stepen dokaznog kredibiliteta u odnosu na ostale dokaze. I ovaj dokaz, naravno, kao i svaki drugi, sud ceni na osnovu slobodnog sudijskog uverenja kada obrazlaže dužinu trajanja intenzitet nematerijalne štete čiji su vidovi fizički i duševni bolovi usled naruženosti i umanjenja opšte životne aktivnosti, kao i strah.

3.3.3. Sudske skale odmeravanja visine naknade štete

Navedene tzv. „sudske skale odmeravanja visine naknade štete“ su smernice date prvostepenim sudovima od strane sudova više instance, a koje predstavljaju ništa drugo do najčešće dosuđivane novčane iznose koji prema stavu viših instanci predstavljaju pravičnu satisfakciju za povređeno lično dobro oštećenog u konkretnoj situaciji. Ovakve skale su formirane na sednicama prakse sudskih odeljenja i variraju u zavisnosti od vrste spora, odnosno načina na koji se dogodila povreda pravom zaštićenog dobra oštećenog. Ono što je važno napomenuti je da se one stalno menjaju s obzirom na obavezu suda da odmeri visinu novčane naknade nematerijalne štete prema cenama u momentu presuđenja.³⁶ Prema tome i iznosi koji se dosuđuju variraju s obzirom na vreme donošenja sudske odluke, odnosno imaju tendenciju povećanja s vremenom, odnosno sa docnijim presuđenjem.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Cilj rada nije bio da uzburka misli jurisprudencije, već da ponudi praktična rešenja i smernice u cilju zadovoljenja temeljnih načela odštetnog prava – načela integralne naknade štete i pravičnog obeštećenja. U ovom napisu su na osnovu praktičnog iskustva, ali i teorijskog znanja izneti kriterijumi koji sudu treba da budu smernice u postupku odmeravanja visine naknade štete, te u tom smislu sud treba da pođe prvenstveno od osnovnih – zakonskih kriterijuma za odmeravanje visine naknade štete, ali ne samo od njih, jer oni kako je pokazano nisu dovoljni jer ne vode potpunom i pravičnom obeštećenju upravo iz tog razloga što nisu uzeti u obzir i drugi parametri koji takođe utiču na

36 Vid. čl. 189 ZPP.

visinu naknade štete. Upravo te parametre je autor kvalifikovao kao dopunske kriterijume za odmeravanje visine naknade štete u koje spadaju veštačenje, „skale visine naknade štete“ i iskaz oštećenog, te oni uz kumulativnu primenu sa osnovnim zakonskim kriterijumima predstavljaju pouzdanu garanciju na putu ka pravičnom obeštećenju.

Dakle, sama primena osnovnih zakonskih kriterijuma za odmeravanje visine naknade štete pokazala se nedovoljnom jer ona predstavlja samo polaznu tačku od koje sud kreće u postupku odmeravanja visine naknade štete. Upravo ti kriterijumi se nalaze u sklopu obrazloženja presude koji se odnosi na primenu materijalnog prava uz konkretnom slučaju. Međutim, oni su se, kako je ukazano gore, pokazali kao nedovoljni jer ne obeštećuju oštećenog u potpunosti, budući da predstavljaju samo smernice sudu, a ne jedini pokazatelj koji ga vodi u pravcu odmeravanja jednog ukupnog novčanog iznosa na ime naknade štete koji treba da bude izrečen konačnom sudskom presudom. Kumulativnom primenom kako osnovnih zakonskih kriterijuma za odmeravanje visine naknade štete, tako i dopunskih kriterijuma u vidu veštačenja koje podrazumeva procenu učinjenu od strane lica odgovarajuće struke u čijem je domenu šteta nastala, zatim polazeći od tzv „skala procene visine naknade štete“ koje su kreirane od strane sednica građanskih odeljenja najviših sudskih instanci u pogledu najčešće dosuđivanih iznosa naknade štete u istoj ili sličnoj situaciji, te ceneći iskaz oštećenog na okolnost sopstvenog doživljaja razmera povrede njegovih ličnih dobara, sud donosi konačnu ocenu o visini novčanog iznosa na ime obeštećenja. Sleđenje ovih kriterijuma dakle i osnovnih i dopunskih ne predstavlja nepogrešivu matematičku formulu koja vodi tačnom rezultatu u vidu pravilno odmerenog iznosa, ali svakako da ima za cilj da tas na vagi pomeri bliže polu na kome stoji pravično obeštećenje i integralna naknada kao stubovi temeljci domaćeg odštetnog prava. Procena učinjena od strane suda, budući da se čini od strane čoveka kao nesavršenog bića uvek je podložna subjektivnosti, ali procena visine naknade štete koja prolazi kroz filter kako osnovnih, tako i dopunskih parametara ima za cilj da objektivizira konačnu odluku o visini naknade štete za koju sud smatra da je pravična.

Konačan sud o visini naknade štete koja se dosuđuje, kumulativnom primenom osnovnih i dopunskih kriterijuma lišava sudsku odluku arbitrnosti jer visina naknade štete biva obrazložena procenom sa stanovišta svih filtera kroz koje ona prolazi počev od kriterijuma koje

je propisao zakonodavac, ali i nadovezujući se i na kriterijume u vidu procene veštaka, stavova sudske prakse u pogledu često dosuđivanih iznosa, kao i na iskaz oštećenog koji ima priliku da da sopstvenu procenu u kojoj meri su iz njegovog ugla povređena njegova prava na ličnim dobrima čiju zaštitu u parničnom postupku zahteva. Ako imamo u vidu staru Ciceronovu izreku *Iustitia omni auro carior* koja znači da je pravičnost skupocenija od sveg zlata, a ukoliko kumulativna primena navedenih osnovnih – zakonskih kriterijuma i dopunskih kriterijuma ima za cilj da vodi ka pravičnom obeštećenju, onda je svaki dosuđeni iznos oličenje pravičnog postupanja suda, vredniji od bilo kakvog zlata, što će reći od bilo kakvog procenjenog novčanog iznosa koji je odmeren sudskom presudom ukoliko je sud primenio sve iznete kriterijume iz izgradio svoju odluku na osnovima vrednosti pravičnosti i pravičnog postupanja.

Dakle, iz kumulativne primene kako osnovnih – zakonskih tako i dopunskih kriterijuma u vidu veštačenja, „skala“ visine naknade štete i iskaza oštećenog odmeravnje visine naknade štete je kako pravno pitanje, tako i činjenično. Pravni element odmeravanja visine naknade štete se sastoji u primeni zakonom predviđenih parametara za odmeravanje visine koji su ujedno i merodavni pravni osnov prilikom presuđivanja, dok se faktički element upravo sastoji ne samo u odmeravanju jednog ukupnog iznosa, već i u primeni van pravnih parametara kakvi su veštačenje od strane sudski veštaka odgovarajuće – van pravne struke, sudskih „skala“ visine naknade štete, što je faktičko pitanje procene suda u vidu statistički najčešće dosuđivanih iznosa u sličnoj situaciji kada je šteta proistekla iz sličnog štetnog događaja, kao i iskaz oštećenog, kakvo iskazivanje takođe ima faktički karakter. Prema tome, odmeravanje visine naknade štete je jednako i pravno i faktičko pitanje jer su ta dva elementa dve strane jedne iste medalje, koji se ne mogu razdvojeno posmatrati, što je ovde i bio cilj da se pokaže i dokaže.

Na ovom mestu valja pomenuti i drugu latinsku izreku koja se nadovezuje na pređašnje rečeno *Inaudita causa quemquam damnari aequitas non patitur* koja znači da pravičnost ne dopušta da iko bude osuđen bez saslušanja razloga, što ukazuje na neophodnost da sud u kriterijume odmeravanja visine naknade štete uzme u obzir i iskaz oštećenog, što nam dalje ukazuje na potrebu primene dopunskih kriterijuma uz osnovne – zakonske. Na kraju krajeva, pravo je po definiciji umeće dobrog i pravičnog – *Ius est ars boni et equi*, te prema tome

primena dobrih kriterijuma za odmeravanje visine naknade štete, što je ništa drugo do sveobuhvatna primena kako osnovnih, tako i dopunskih zakonskih kriterijuma za odmeravanje visine naknade štete, treba da konačnu odluku učini pravičnom kako sa stanovišta oštećenog, koji se dosuđenim iznosom neće neosnovano obogatiti na tuđ račun, tako i iz ugla posmatranja štetnika koji isplatom dosuđenog iznosa neće osiromašiti. To je jedini siguran put da pravo ostane umeće, a ne matematička formula za merenje štete i visine naknade jer ni sud nije poput trgovca, a kantar kojim sud meri nije pokazatelj mernih jedinica, već sistema zakonom utemeljenih vrednosti, ali i onih koje proizlaze iz duha celokupnog pravnog sistema, ali i iz veštine i vrline onoga koji je u poziciji da odlučuje – presuđuje. Zato je i umeće.

Vladislava Milić, PhD

Judge, Third Basic Court in Belgrade, Serbia

THE PROCEDURE FOR MEASURING THE AMOUNT OF DAMAGES AND COMPENSATION FOR DAMAGES

Summary

Compensation for caused damage is a cornerstone of modern legal civilization and reflects social awareness of responsibility for actions and their consequences, impacting both material and non-material property protected by law. The legal objective is to restore balance by repairing material damage through reparation and addressing non-material damage via monetary compensation for subjective satisfaction. Assessing compensation, particularly for non-material damage, is complex due to the intangible nature of personal rights and the lack of material expression. Legal criteria, such as those in Article 200 of the Law on Obligations, provide a foundation but are insufficient to ensure fair and integral compensation. These criteria serve as a starting point but must be supplemented by factual parameters, including expert testimony, judicial scales, and the injured party's statements, to form a comprehensive assessment. The cumulative application of legal and factual criteria ensures fair compensation, avoiding unjust enrichment or excessive impoverishment. It guarantees full but not excessive

restitution, aligning with fundamental principles of compensation law. Thus, assessing damages involves both legal and factual evaluations, enabling courts to determine appropriate monetary awards that restore balance and satisfy legal principles of fairness and completeness.

Key words: *Damage compensation. – Basic legal criteria. – Supplementary criteria. – Principle of fair compensation. – Principle of integral compensation of damage.*

LITERATURA

- Crnić I., *Utvrđivanje iznosa novčane naknade neimovinske štete*, Zagreb 2013.
- Ilkić Z., Naknada nematerijalne štete prouzrokovane telesnim povredivanjem ili narušavanjem zdravlja, *Glasnik advokatske komore Vojvodine* 84(6)/2012.
- Kalođera M., *Naknada neimovinske štete*, Zagreb 1941.
- Medić D., Značaj vještačenja u parnicama za naknadu nematerijalne štete, *Časopis Vještak iz oblasti teorije i prakse vještačenja na području Bosne i Hercegovine* 1(1)/2014.
- Petrović Z., Mrvić Petrović N., *Naknada nematerijalne štete*, Beograd 2012.
- Svičević R., Kovačević V., Kolundžić D., *Veštačenje nematerijalne štete*, Beograd 2010¹.

Article history:

Received: 24. 10. 2024.

Accepted: 27. 11. 2024.